

JOHANNE A. VAN ARCHEM

*De trein
van 12:10*



Roman

Johanne A. van Archem

De trein van 12:10



Uitgeverij Zomer & Keuning

I

Het was nu alweer bijna vijf jaar geleden, bedacht Rica Beverborg toen ze langzaam haar plaats in het kantoorpand verliet en naar buiten liep. De dag zat erop, maar dat gaf al een tijd niet meer het gevoel dat het vroeger gaf.

Toen ging ze naar huis met een tevreden gevoel. De rest van de dag kon ze besteden aan haar eigen zaken. Nu ging ze naar huis met het gevoel dat er iets drukte. Alles leek naargeestiger en depressiever dan vroeger. Ook de zon scheen niet meer zo stralend als enkele jaren geleden.

Er was de laatste jaren veel veranderd, niet alleen in het persoonlijke leven van Rica, maar ook in het maatschappelijke leven van iedereen. Want wat niemand ooit had verwacht, gebeurde twee jaar geleden: Nederland was bezet gebied geworden.

Het was oorlog, zeiden sommigen. Anderen beweerden dat het allemaal hard meeviel. De Duitsers gedroegen zich netjes, althans de eerste tijd. Ze marcheerden weliswaar door de straten van de stad, maar wie had daar nou werkelijk last van? Je keek langs hen heen als ze langskwamen en hun strijdvaardige liederen zongen. Sommigen vonden het mooi. De Duitsers konden zingen, dat was een feit.

Het leven ging gewoon door, het werk riep na die spannende dagen van mei 1940. De jonge soldaten die krijgsgevangen waren gemaakt, keerden terug naar huis; iedereen was daar blij om. De Duitsers waren een beschaafd volk, vond men. Iedereen ging weer naar zijn werk alsof er geen bezetting was, en iedereen zei dat die bezetting zo verschrikkelijk meeviel.

Allang voor die datum was het leven van Rica veranderd in Eindhoven, waar ze een aantal jaren heel tevreden met haar zuster had gewoond.

Frieda was getrouwd met haar Twan. Tot woede van moeder Dina in het verre Twente. Ze had pertinent geweigerd op de bruiloft te komen, ze moest toestemming geven en dat gaf ze niet, zei ze triomfantelijk.

Vader Willem was alleen afgereisd naar Eindhoven om de bruiloft bij te wonen. De afwezigheid van Dina deed hij af met: ziek,

niet lekker, de reis is ook wel ver.

De toestemming van moeder was er wel, per akte van de notaris. Ze haalde bakzeil toen er gedreigd werd dat de rechter om toestemming zou worden gevraagd. Dat wilde ze niet. Maar op de bruiloft verschijnen deed ze niet.

Moeder werd soms vreemd, dacht Rica toen. Of begon het nu meer op te vallen? Rica dacht een enkele keer aan een beginnende seniliteit. Het kwam in haar familie meer voor. Een van de grootmoeders had het ook gehad, die was op het eind van haar leven net een klein kind, ze speelde met poppen.

Nu Frieda getrouwd was, moest Rica maar weer thuis komen wonen, vond Dina kort na de bruiloft. Een vrouw alleen in een grote stad, dat hoorde niet. Dat ging altijd verkeerd. Er was weer werk genoeg te vinden in Twente, ze kon zo de fabriek in en daar verdiende ze een beter loon dan op een kantoor.

Dat was een gezang dat ze al jaren zong, al vanaf dat de twee zusters waren vertrokken uit de ouderlijke woning.

Rica had er niet op gereageerd. Ze kende haar moeder zo langzamerhand wel. Als ze al eens naar Twente afreisde, moest ze de klaagzang over geld aanhoren alsof ze door een bezoek haar moeder aan de rand van de financiële afgrond bracht.

Ze had haar kennissenkring opgebouwd in deze grote stad, net als Frieda. Ze zou niet meer passen in dat kleine dorp in Twente, merkte ze op tegen haar zuster.

Frieda had lang naar een huis in de stad gezocht en dat viel niet mee. Ze waren met weinig tevreden, zeiden zij en Twan. Een paar kamers, desnoods een voorkamertje en een slaapkamertje.

Veel jonge mensen met jarenlange verkering zochten naar woonruimte nu de economie een beetje begon aan te trekken.

Rica had sterk opgezien tegen het moment dat Frieda zou trouwen. Dan zou ze alleen in deze kamer wonen, zuchtte ze soms. Rica had nog steeds geen vriendschap aangeknoopt met een man, tot verwondering van meerderen in haar omgeving. Ach, het verhaal van Rica was niet bekend, zeker niet in deze omgeving.

Maar er waren mannen geweest. Nette mannen, aardige mannen, minder aardige mannen ook. De broer van Twan bijvoorbeeld.

Kars was lastig en opdringerig geweest toen de beide zusters pas in Eindhoven woonden. Het had zelfs een rechtszaak kunnen worden toen hij Paul Kemperink een flinke optater verkocht met de mededeling dat hij van zijn verloofde moest afblijven. Er was echter helemaal niets tussen haar en de broer van Twan. Kars had zich dingen in het hoofd gezet die niet bestonden. Dat was al vaker gebeurd, had zijn vader verteld.

Ze waren daarna met hem naar een speciale dokter gegaan, een psychiater. Het leek alsof Kars genezen was, maar Rica bleef toch liever uit zijn buurt. Net zoals ze uit de buurt bleef van Paul Kemperink.

Tja, Paul Kemperink.

Rica was de man die haar zo te kijk zette op het gemeentehuis nog steeds niet vergeten, al was het inmiddels bijna vijf jaar geleden.

Ergens had ze het helemaal niet zo erg gevonden dat hij die optater kreeg toen hij haar opzocht met een gestameld excuus. Ze kon echter van Paul Kemperink zeggen wat ze wilde, maar hij had aan die schermutseling geen enkele schuld. Het was Kars die zich iets in het hoofd had gezet dat er niet was.

Naar aanleiding van die gebeurtenis was er een verzoek gekomen om te praten met Paul. Dat gesprek had Rica lang afgehouden. Daar had ze geen trek in. Ze hoefde hem nooit meer te zien. Nog bijna lijfelijk voelde ze de vernedering van dat harde 'nee' in die trouwzaal, zelfs nu nog na al die jaren.

Uiteindelijk was dat gesprek er toch gekomen, een stoterig, onvriendelijk en bits gesprek van Rica's kant. Ze waren niet nader tot elkaar gekomen en Rica had er ook geen enkele poging voor ondernomen.

Hij wel, dat had Frieda ronduit gezegd. Die had bij dat gesprek gezeten op verzoek van Rica.

'Je had wat toeschietelijker kunnen zijn,' had Frieda nog opgemerkt.

'Hoezo? Wat ben ik aan hem verplicht?'

'Niets,' had Frieda gezegd. 'Maar daarom hoef je nog niet zo te snauwen. Nu laat je zien dat je ondanks alles niets vergeten bent en dat het je nog pijn doet.'

‘Het was niet niks, zoals hij me daar voor gek zette met zijn “nee” in de trouwzaal.’

Frieda had haar lang aangekeken met een speciale blik. Jij trouwde met hem. Jij liet je naar het gemeentehuis praten terwijl je niets om hem gaf, zeiden die blikken.

‘Ik wil het er niet meer over hebben,’ had Rica haar bezeerd toegebeten.

Ze hadden er niet weer over gesproken.

Rica had hem ook niet meer gezien in al die jaren. Hij kon allang weer in zijn oude baan in Almelo zitten, hij kon zelfs allang getrouwd zijn. Het maakte Rica niet uit, zolang hij maar mijlenver wegbleef.

Andere zaken waren langsgesproken. Frieda had haar woning gevonden, een hele woning nog wel. De nieuwbouwhuizen in Woensel-Zuid werden uitgegeven. Twan was er meteen achteraan gegaan en de kans was groot, hij was bij de eerste inschrijvers.

Het had Rica niet echt blij gemaakt. Ze zou straks alleen wonen bij Mien. Dat was een best mens, maar het was niet haar zuster Frieda.

Het had Rica nerveus en onzeker gemaakt. Ze naderde de dertig, en ze keek om zich heen over de ijverig typende vrouwen naast en achter haar. Ze was lang niet de oudste van de vrouwen op haar afdeling, stelde ze zich dan gerust.

Wat wilde ze met haar leven? Tot aan haar pensioen op deze afdeling brieven tikken en administratief werk doen? Waarom niet, had ze toen gedacht. Ze was zelfstandig, ze verdiende haar eigen geld.

Het moment zou ooit komen dat ze alleen stond met alleen maar getrouwde kennissen, had ze later gedacht toen Frieda als stralende bruid naar haar nieuwbouwwoning vertrok.

Een ogenblik had Rica nog gedacht: toch terug naar huis, naar Twente?

O nee, daar bedankte ze feestelijk voor. Moeder met haar hysterische gedoe en haar wispelturigheid. Zelfs de zachtaardige vrouw van Dirk, hun broer, kreeg nog ruzie met haar.

Een jaar later had ze erom kunnen lachen. Het viel zo verschrikkelijk mee. Natuurlijk was Frieda getrouwd en vertrokken,

maar het leven alleen had ook zijn voordelen. Ze had veel meer ruimte. Het was soms benauwd geweest met z'n tweetjes in die kleine kamers. Rica had vriendinnen en kennissen gevonden in de stad. Er was altijd wel iemand met wie ze een avondje uit kon gaan.

En toen werd de situatie in Nederland heel anders. Er dreigde oorlog, de mannen werden opgeroepen voor mobilisatie. Oorlog, niemand besepte wat dat woord precies inhield.

Ruim twintig jaar geleden heerste er ook een oorlog in Europa. Nederland was verstandig, het land bleef neutraal. Dat wilde de regering nu ook, maar sommige stemmen zeiden dat het dit keer niet zou lukken.

Waarom eigenlijk niet, dachten de meesten. Er lagen slechte jaren achter hen, het werd nu juist weer wat beter. Er was weer werk, er werd weer getrouwd, huizen werden ingericht, meubels gekocht. Het ging de goede kant op.

Ja, en toen ging het helemaal verkeerd op die tiende mei 1940. Nederland werd bezet door de Duitsers. Ach, het viel allemaal zo mee, zo vlak na de capitulatie. Het leven werd bijna weer normaal.

Het bedrijf waar Rica werkte, had veel orders gekregen in dat eerste jaar van de bezetting. Iedereen verdiende een goede boterham, de lonen waren gestegen.

Maar toch, ergens klopte het niet, dacht Rica, al zei ze het niet hardop.

Het leven leek grauwer geworden. Er kwamen andere wetten en andere bestuurders. Er werden wetten uitgevaardigd die niet pasten in dit land, zei ze soms voorzichtig.

En in maart vorig jaar was gebeurd wat in geen honderd jaar in Nederland was gebeurd: achttien mannen werden terechtgesteld. Doodgeschoten. Ze hadden zich verzet tegen de bezetter en waren verraden.

Iedere Nederlander moest een persoonsbewijs hebben. Je mocht van twaalf uur 's nachts tot vier uur 's morgens niet meer buiten komen.

Het ging stapsgewijs, dacht Rica, maar het gaat wel steeds meer lijken op een bezetting. Voor minderheden in de samenleving was

weinig plaats meer.

Haar collega naast haar op de typekamer was Joods. Ze werkte nog, maar haar vader niet meer. Hij was al eind 1940 ontslagen als onderwijzer op een school. Ze waren liberaal, zei Lisa steeds. Rica was weleens met haar de stad in geweest op zaterdagmiddag, de sabbat. Nee, dat was voor hen niet zo belangrijk meer, had Lisa verteld. Vader was gewoon onderwijzer op een openbare school; toen hij werd ontslagen, werd hij aangemerkt als Jood.

Lisa was ook bang voor haar baan. Het zou niet lang meer duren of ze werd ontslagen, had ze al somber gezegd.

Dat zou mij ook niet verbazen, had Rica gedacht. Er waren al maatregelen aangekondigd: Joden mochten zich amper nog buiten vertonen. Cafés, parken en bioscopen waren verboden terrein geworden.

Rica wist vanuit de krant dat de Joden in Duitsland heel slecht behandeld waren. Velen waren het land ontvlucht, als ze de mogelijkheid kregen. Ze waren ook naar Nederland gekomen in de hoop veilig te zijn. Dat was echter een misrekening gebleken. Sommige Joden hadden in die meidagen van 1940 zelfmoord gepleegd, hoorde Rica vertellen.

Het leek in de eerste maanden wel goed te gaan, maar dat was schijn. Joden werden na korte tijd steeds meer beperkt in hun bewegingsvrijheid, had Frieda openlijk gezegd. Frieda was daar fel op tegen. Het hoorde niet, vond ze.

Ze moesten geregistreerd worden als Joods, en sinds dit voorjaar moesten ze de zogenaamde Jodenster dragen, een geel stukje stof op de jas genaaid met daarin het woord *Jood*.

Joden werden steeds meer geïsoleerd in hun bewegingen. Rica had vanmiddag nog gehoord dat sommige Joodse families al werden gedwongen om naar Amsterdam te verhuizen. Daar scheen een heel getto te verrijzen.

Vorig jaar werden veel Joodse mannen in Amsterdam en ook in Twente opgepakt en naar Mauthausen gestuurd, een kamp in Oostenrijk. Ze zouden schuldig zijn aan terroristische daden. Er waren mensen die dat woord amper konden uitspreken.

De meesten van die vaak jongere mensen waren daar snel overleden. Ze zouden het er heel slecht hebben, werd er gezegd. Het

bericht van hun overlijden kwam via de Duitsers bij de plaatselijke Joodse raden en die mochten het bericht brengen naar de nabestaanden.

Het klopte niet helemaal wat de Duitsers deden, dacht Rica soms. Je hoorde niet zo met je burgers om te gaan, ook al was Nederland bezet.

De Duitsers wilden de bevolking zo graag laten geloven dat alles netjes en goed geregeld was, maar als je je ogen er niet voor sloot, zag je een heleboel wat niet deugde. Er waren mensen opgepakt en naar kampen gestuurd, en het was niet bij die achttien geëxecuteerde mensen gebleven. Er waren er meer gevolgd. Er liepen zelfs mensen rond die hun medemens aanbrachten.

Joodse mensen werden opgeroepen om zich te melden voor transport naar Westerbork. Vandaar gingen ze naar het oosten van Europa. Ze mochten niet meer bij de ‘gewone’ Nederlanders wonen en werken. Het maakte niet uit of ze streng in de leer waren of niet, ze moesten weg als bleek dat ze twee of meer Joodse grootouders hadden.

Sommigen doken onder, maar was dat de oplossing? De Duitsers wonnen alles, ze waren nu al tot ver in Rusland gekomen. Ze gingen de hele wereld misschien wel veroveren, samen met de Japanners, die eind vorig jaar de Amerikaanse vloot op Hawaii hadden vernietigd.

Hitler had het modernste wapentuig, de modernste vliegmachines, daar kon niemand tegenop.

Rica zuchtte terwijl ze zich naar huis begaf. Ze was altijd op de fiets naar haar werk gegaan, maar de laatste weken ging ze lopen. Er waren berichten dat NSB'ers soms je fiets afpakten. Wat kon je ertegen doen als ze dat deden? Rica ging dus lopen, ze was te zuinig op haar rijwiel. Ze had hem met kwartjes en dubbeltjes bij elkaar gespaard en vlak voor de inval van de Duitsers hagelnieuw gekocht. Het was een eindje wandelen naar haar werk, maar wandelen was altijd beter dan dat je fiets werd afgepakt.

Ze zuchtte nog eens diep.

Morgen zou ze vertrekken naar Twente voor een bezoek aan haar ouders. Ze had er niet veel zin in. Moeder zou de twee dagen dat ze haar dochter over de vloer had, weer beginnen te klagen

over hoe duur alles was geworden, dat alles op de bon ging, dat ze niet rond kon komen.

Moeder had haar en Frieda al die jaren bestookt met opmerkingen over hun egoïsme. Hoe moest het straks met haar en vader als ze oud en hulpbehoevend werden? En dat terwijl ze alle krachten altijd aan haar kinderen had gegeven. Maar kenden die dankbaarheid?

Rica had haar toegebeten: ‘En hoe moet het met mij als ik eens ziek word? Schiet je me dan ook te hulp? Vroeger begon je al te klagen als ik een keer de griep te pakken had. Het was zo lastig, zo’n ziek kind...’

Dan zweeg Dina beledigd en ze begon even later over de kosten die een logeerp partij met zich meebracht.

Vader had het er moeilijk mee, die zag zijn kinderen juist graag komen. Maar hij zweeg liever omwille van de vrede in huis.

Het was tijd om haar tas in te pakken, dacht Rica moedeloos. Ze ging twee nare dagen tegemoet.

Soms was ze jaloers op haar zuster, die veilig getrouwd was en dus een goede smoes had om niet af te reizen naar Twente. Nee, daar was geen geld voor, zei Frieda met een stalen gezicht.

Rica had het vaak met Frieda gehad over moeders gedrag. Was het nou de leeftijd of was ze altijd zo geweest?

Ze wisten het geen van beiden.

De volgende dag, zaterdagmorgen, stapte Rica in de trein. Frieda was de avond daarvoor nog even langs geweest. Twan was thuis gebleven bij de kleine van enkele maanden, die paste graag op.

‘Elke vijf minuten gaat hij controleren of ze nog wel goed ligt, ademhaalt of zoiets. Hij is zo bezorgd.’ Frieda glimlachte vertederd.

Het ging goed tussen haar en Twan, en met haar schoonouders kon ze ook goed overweg. Twans oudste broer hield ze op afstand sinds dat akelige incident, een aantal jaren geleden. Hij had toen al wekenlang Rica’s hele doen en laten gecontroleerd, vooral of er geen andere mannen waren die met haar omgingen. De man die toen net de deur uit kwam bij Rica’s hospita moest het ontgelden: hij kreeg een pak slaag. Het was Paul Kemperink, die nederig zijn

excuses kwam maken bij Rica.

De twee zusters hadden nooit iets gemerkt van Kars' gedrag, zeiden ze achteraf verwonderd.

Frieda's schoonmoeder had het er moeilijk mee, die begreep er niets van. De schoonzusters en zwager ook niet. Wat dacht hun broer eigenlijk? Kars was toch wel goed bij zijn hoofd, vroegen ze openlijk.

Hij was langere tijd onder behandeling geweest van een psychiater, hij zou genezen zijn, beweerde hij. Hij hoefde ook niet meer naar die arts toe. De familie was opgelucht, maar Rica was er niet zeker van en Frieda ergens ook niet.

Op het gedrag van Kars Roelofs was echter weinig aan te merken. Ja, hij werd lid van de NSB en dat stond de familie helemaal niet aan. Wat had Kars bij die lui te zoeken? Dominees en pastoors zeiden ronduit vanaf de preekstoel dat die club niet deugde. Ambtenaren werd verboden lid te zijn van die partij. Dat gebeurde niet voor niets! Wat deed hij er dan bij? Vorig jaar had hij zich zelfs aangemeld bij de Waffen-SS.

'Ik schaamde me een ongeluk,' had Twan gezegd. 'Ik durf het niemand te vertellen dat mijn bloedeigen broer naar het oostfront wil.'

Kars wilde vechten tegen de communisten, de Russen. Maar hij werd afgewezen: hij had een medisch verleden, werd als reden opgegeven.

'Die psychiater natuurlijk,' had Twan gedempt gezegd. 'Daar moeten die moffen niks van hebben.'

'Hij kwam van de week even langs. Ik zeg nog tegen Twan: ik wil die vent niet in huis hebben. Maar ik kan hem niet weigeren, het is Twans broer,' had Frieda vrijdag nog opgemerkt tegen haar zuster.

'Ik zou hem ook niet vertrouwen,' knikte Rica. 'Al was het alleen maar om die geschiedenis van vijf jaar geleden.'

Frieda had haar zuster vrijdag bij het afscheid ineens aangekeken. 'Heb jij ooit nog iets vernomen van die Paul Kemperink?' vroeg ze toen. 'Hij kreeg toen een beste optater van Kars. Dat had heel vervelend kunnen aflopen als Paul naar de politie was gestapt.'

Rica had gezwegen. De naam Paul deed nog steeds een naar gevoel opwellen. Ze had van de man zelf nooit meer iets gehoord. Wel was het bericht vanuit Twente gekomen dat zijn moeder was overleden. Ze was al lange tijd ziek geweest. Vader Kemperink woonde nu alleen in die grote villa aan de rand van het dorp waar ook Rica's ouders woonden. Hij had een huishoudster in dienst genomen, zeiden ze in het dorp.

Moeder Dina had er geen goed woord voor overgehad. Ze was helemaal vergeten hoe graag ze haar dochter getrouwd had gezien met Paul, en hoe hoog ze altijd had opgegeven over de familie Kemperink. Dat waren nog eens mensen naar haar hart, had Dina beweerd. Ze pasten ook zo goed bij haarzelf, vond ze. Veel beter dan die gewone burenen, die werkten allemaal in de fabriek. Nee, Dina was helemaal op haar gemak bij dominees, dokters en dergelijke mensen...

Zelfs de burenen hadden hun schouders opgehaald over die opschepperij.

Toen mevrouw Kemperink overleed, had Dina minachtend gereageerd, volgens vader Willem. Hij had haar zelfs op de vingers getikt.

‘Die vrouw heeft ons nooit iets misdaan, haar man ook niet. Vergeet niet dat Kemperink alle kosten van die afgezegde bruiloft heeft betaald en dat was geen kleinigheid...’

‘Ja, dat weet ik ook wel,’ had Dina geïrriteerd gezegd. ‘Maar wij bleven ook met kosten zitten: de jurk van Rica, de schoenen...’

Willem had zuchtend zijn armen opgeheven en een wegwerpgebaar gemaakt.

Rica kende al die opmerkingen, ze had meer dan eens te horen gekregen hoe duur die jurk was geweest...

‘Doe hun de groeten,’ had Frieda nog gezegd voor ze weer vertrok naar huis. Het klonk onverschillig. Dat was ook geen wonder, had Rica gedacht, terwijl ze de deur sloot achter haar zuster, die haastig de straat uit fietste op weg naar huis.

Rica blies haar adem langzaam uit in de lege coupé van de trein op weg naar Den Bosch, om al die negatieve gedachten. Er werd toch wel minder gereisd dan vroeger, dacht ze. Er waren ook trein-

lijnen opgeheven, onrendabele lijnen vooral.

Ze was op weg naar Twente. Nee, niet van harte, maar soms was het nodig...

Ze zou blij zijn als ze over enkele dagen weer in de trein terug naar huis zat.

Ze moet een Joods kind in veiligheid brengen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog is in het bezette Nederland niets meer hetzelfde. Rica Beverborg raakt haar baan kwijt en brengt een bezoek aan haar ouders in Twente. Op de terugweg krijgt ze plotseling een kind in de armen gedrukt. Het is een Joods kind dat ondergebracht moet worden bij een pleeggezin in Brabant. Zo begint Rica's werk voor het verzet. Daarbij komt ze opnieuw Paul Kemperink tegen, de man die haar voor het altaar liet staan. Kan ze hem dit keer wél vertrouwen?

De trein van 12:10 is het meeslepende vervolg van *Over de streep*. De wereld is veranderd, maar de eigenzinnige Rica blijft dezelfde!



Johanne A. van Archem weet als geen ander de sfeer en gebruiken van vroeger te vertalen naar boeiende, hedendaagse verhalen met sterke vrouwen in de hoofdrol. Ze heeft al ruim 35 historische streekromans geschreven.

ISBN 978 94 0190 414 8 NUR 344



9 789401 904148

www.romanserie.nl

Z&K